

Petteri Limnell, Marika Tuohimaa ja Timo Vuorio

Richard Shusterman

Haastattelu

Limnell: Ensimmäinen kysymys koskee kirjaa *Pragmatist Aesthetics*. Aloitamme hyvin yleisellä kysymyksellä, kertoisitteko kirjastanne ja projektistanne. Mitä sen takana on ja mitä haluatte ilmaista sillä?

Shusterman: *Pragmatist Aesthetics* ei ole aivan tuore. Se on julkaistu ensimmäisen kerran vuonna 1992, samanaikaisesti englanniksi ja ranskaksi. Se oli alunperin tarkoitettu julkaistavaksi englanniksi, mutta ranskalaiset olivat paljon nopeampia julkaisukäytännöissään. Saksankielinen käännös ilmestyi vuonna 1994.

Luulen, että yksi sen keskeisistä ajatuksista on vapautuminen kantilaisesta ongelmasta. Voin hyvin aloittaa Kantista, johon lehdenne nimikin viittaa. Kun katsotte otsikkoa "*Pragmatist Aesthetics*", voi se näyttää kantilaisesta näkökulmasta katsottuna ristiriitaiselta, koska Kantin mukaan esteettinen on käytännöllisen vastakohta ja pragmaattinen on käytännöllistä. Minusta Kant loi suuren ongelman määrittelemällä esteettisen erillään käytännöllisestä ja siten myös elämästä. Kant ei tehnyt tätä erottelua vain ollakseen poikkeuksellinen, vaan kyse oli pikemminkin kasvavasta liikkeestä länsimaissa kulttuurissa. Max Weber on kutsunut tätä liikettä elämän rationalisoimiseksi. Se tapahtui jaotteleamalla kulttuuri useisiin eri osa-alueisiin.

Pragmaattisen estetiikan tarkoitus on integroida taide ja esteettinen uudelleen takaisin elämän praksikseen ja käytännölliseen. Se haastaa perinteisen estetiikan, koska se vie siltä perustan. Pragmaattisen estetiikan

avulla päästään eroon tietyistä traditionaalisista jaotteluista ja erotteluista, joissa taide on asetettu oppositioon praksiksen, esteettisen käytännöllisen ja kognitiivisen kanssa. Minulle taide on aina ollut tiedon ja käytännöllisen informaation lähde. Jos ajatellaan vaikka taideteoksia, niin niillä teoksilla, jotka merkitsevät meille eniten, on meille jokin funktio, toisin sanoen me käytämme niitä. Esimerkiksi kerromme lapsille satuja saadaksemme heidät nukkumaan tai koulutamme ihmisiä moraalisesti kirjallisuuden avulla. Musiikin avulla saamme ihmiset tekemään enemmän työtä ja tuntemaan erilaisia tunteita (esimerkiksi patrioottisia).

Traditionaalisessa estetiikassa esitetty erottelu käytännöllisen ja esteettisen välillä ei ole hyväksi elämälle eikä taiteelle, vaan se tekee elämästä taiteen vastakohtan. Tämä merkitsee sitä, että elämä nähdään rumana ja raakana. Meillä on tehtaita, koska käytännöllinen on ainoastaan tehokasta ja tuottavaa. Kauneuden ja esteettisen kokeminen edellyttää menemistä johonkin epätodelliseen maailmaan. Tästä erosta käytännöllisen ja esteettisen välillä seuraa myös, että taide laitetaan erilliselle ja erotetulle alueelle, joka on ainoastaan imaginaarinen. Se edesauttaa ruman ja ei-esteettisen todellisuuden oikeuttamista. Pragmaattisen estetiikan tarkoitus on integroida elämä uudelleen taiteeseen ja tehdä sekä elämästä että taiteesta parempaa. Tämä integrointi voi tehdä taiteesta parempaa sikäli, että taidetta ei silloin nähdä jonakin kuivana ja erillisenä muista tavallisista intresseistämme. Pragmatismi on naturalisti-

nen filosofia.

Taide on kehittynyt osittain siksi, että se on palvellut luonnollisia tarpeita. Taide ei ole kovin palkitsevaa, jos se on hyvin kaukana ihmisten elämästä, kokemuksesta ja intresseistä. Taiteen ja elämän integroinnilla voi olla sellainen seuraus, että myös taiteesta tulee kiinnostavampaa ihmisille. Osittain tässä prosessissa on kysymys populaarin taiteen legitimoimisesta. Taidetta, joka puhuttelee ihmisiä eniten nykypäivänä (erityisesti nuoria, mutta myös vanhempia ihmisiä), ovat elokuvat, populaarimusiikki ja joskus jopa televisio. Populaarin kulttuurin alueelta voidaan löytää se kulttuurinen ja taiteellinen ilmaisu, joka on lähellä meitä ja auttaa meitä strukturoimaan elämämme merkitystä. Populaarin taiteen eksistentiaalinen potentiaalinen huomiotta jättämisellä me luomme samankaltaisia jaotteluita ja vastakkainasetteluita meissä itsessämme.

Populaaritaide ja filosofinen estetiikka

Shusterman: Yksi syy miksi kirjoitan populaarista taiteesta on se, että aloin tuntea yhä suuremmaksi eron sen taiteen välillä, josta nautin ja sen filosofian välillä, josta pystyin kirjoittamaan legitimiällä tavalla. Kirja sai lopullisen muotonsa pitaessani yliopistolla seminaaria, jossa ei ollut mukana vain filosofian opiskelijoita, vaan myös taidehistorian ja kirjallisuuden opiskelijoita sekä kahdeksan opiskelijaa tanssitiiteen laitokselta. Templen yliopiston yhteydessä on tanssikoulu, jossa voi sekä suorittaa tohtorin tutkinon että saada tanssijan koulutuksen. Seminaarin jälkeen meillä oli tapana mennä drinkille tai tanssimaan. Seminaarin edetessä näin yhä suuremman kuilun oman aktuaalisen elämäni ja filosofian välillä, kulttuurin, jossa elän ja tutkimieni taideteosten välillä. Tunsin, että harjoittamani akateeminen filosofia oli epärehellistä ja perustui väärään jaotteluun. Ihmettelin, miksi minun täytyy sammuttaa itseni. Miksi en saisi kirjoittaa

musiikista, josta pidän ja joka on minulle tärkeää ihmisenä, koska se auttaa minua ilmaisemaan itseäni? Miksi en saisi kirjoittaa siitä, jos se on tärkeä osa elämääni? Seminaari sai minut näkemään sen, että traditionaaliset filosofiset erottelut ja määrittelyt eivät aina ole hyväksi elämälle. Ne johtavat siihen, että populaaritaide ei saa osakseen mitään filosofista huomiota tai kaunokirjallista analyysiä. Nämä jaottelut eivät ole hyväksi myöskään filosofialle, koska filosofiasta tulee vieraantunutta. Kaikki, mistä voi puhua koskee vanhaa taidetta, jota ei ole varsinaisesti tehty meille. Se ei ole niin lähellä meitä, eikä sitä ole sen vuoksi niin tärkeää ymmärtää filosofisesti.

Kirjan loppuosa käsittelee taidemuotoja, joita ei ole aiemmin käsitelty filosofiassa, vaikka ne ovat filosofisesti hyvin kiinnostavia. Valitsin rap-musiikin, koska useat rap-muusikot pitävät itseään ei ainoastaan opettajina ja runoilijoina vaan myös filosofeina. Esimerkiksi voidaan ottaa vaikka eräs rap-tyhtye, jonka nimi on KRS1. Heidän levynsä nimikin on kuvaavasti *KRS1 Metaphysicist*. Laulaja pitää itseään filosofina ja toteaa eräässä kappaleessaan: *"I'm telling you the truth, but this ain't the truth that you hear from CNN. These are the realities that don't get in to the establishment."* Tämä muistuttaa traditionaalista filosofista tapaa haastaa konventionaalinen totuuden idea ja kyseenalaistaa annettua sekä dogmaa.

Tämä on pitkä ja polveileva kertomus siitä, mitä kirjani käsittelee. Aloitan John Deweysta, joka oli yksi inspiraationi lähteistä. Se ei ole kuitenkaan kirja John Deweystä eikä se ole täysin uskollinen Deweylle. Se on kylläkin uskollinen Deweyn filosofian hengelle. Pragmaattisen filosofian täytyy aina käsitellä ajan ongelmia, ja ongelmat ovat muuttuneet Deweyn ajoista. Deweyn vastaukset ovat epäadekvaatteja tässä ajassa. Hän kannatti näkemystä, että meillä voi olla hyvääkin populaaria taidetta, mutta ei aktuaalisesti kirjoittanut siitä mitään. Hänen varsinaisen

sä. Yhtä asiaa ei voi ymmärtää ilman toista. Tämä näkemys on hyvin kaukana analyttisestä filosofiasta. Käsittelem tätä tarkemmin kirjassani *Pragmatist Aesthetics* kolmannessa luvussa *Organic Unity: Analysis and Deconstruction*. Mannermaisen ja analyttisen filosofian keskeinen ero on siinä, että mannermainen filosofia Hegelistä alkaen lähtee siitä, että ei ole mitään täysin itsenäisiä ja erillisiä tosiasioita. Kaikki toimii suhteessa kaikkeen muuhun. Hegel kutsuu tätä eron periaatteeksi, joka Derridalla muuntuu *différance*ksi. Nietzscheille tämä näkemys on myös hyvin tärkeä. Kaikkeen vaikuttaa kaikki, mitään ei voi määritellä erillään koko järjestelmästä. Analyttinen filosofia lähtee siitä, että asioita voidaan eritellä perustaviin elementteihin tai atomistisiin faktoihin. Sekä Russellin että varhaisen Wittgensteinin looginen atomismi lähtee siitä, että asiat voidaan analysoida partikulaareiksi.

Pragmatismi on lähempänä mannermaista filosofiaa, Hegeliä ja Heideggeria kuin analyttistä filosofiaa. Pragmatismi ottaa joitakin ajatuksia myös Nietzscheiltä, esimerkiksi näkemysten, että me luomme maailman kehittämiemme käsitteiden kautta. Toisin sanoen ajattelija ja tiedemies eivät vain mieti todellisuuden luonnetta vaan he ovat taiteilijoita, jotka muovaavat maailmaa. Maailma saa osittain muotonsa tulkinnan kautta. Tämä näkemys tulkinnan näkökulmallisuudesta on hyvin keskeinen Nietzscheillä. Se on myös tärkeä pragmatismille, mutta sanoisin, että pragmatismiin ei tarvinnut saada ajatusta Nietzscheiltä. Nietzsche itsekin sai ajatuksen eräältä pragmatismin esi-isältä, Ralph Waldo Emersonilta. Nietzsche on saanut muutenkin hyvin paljon vaikutteita Emersonilta. Nietzsche kirjoitti hyvin useita huomautuksia Emersonin esseistä ja analysoi niitä. Emersonilla on ollut myös suuri vaikutus pragmatismiin.

Niin, entä sitten Heidegger? Dewey olisi voinut lukea Heideggerin kirjoja, koska hän kuoli vuonna 1952, mutta hän ei lukenut

Heideggeria. Yleisesti ottaen vanhat pragmatistit lukivat saksalaista filosofiaa, koska Saksa oli filosofinen keskus, mutta he eivät kuitenkaan lukeneet eksistentialisteja.

Jos palaamme takaisin tämän päivän pragmatismiin, eikä kiinnitetä huomiota Quineen ja Goodmaniin, vaan eksplisiittisiin pragmatisteihin, kuten Rortyyn. Häneen on vaikuttanut Heideggerin filosofia. Näkisin kuitenkin, että hän löysi Heideggerista jotain, mikä teki myös Deweystä kiinnostavampaa. Rorty pyrkii tuomaan heitä yhteen. En usko, että Rorty on oppinut mitään Merleau-Pontylta. Olisi parempi, jos hän olisi oppinut, koska silloin hänellä olisi parempi näkökulma meidän keholliseen maailmassa-olemiseemme, joka on Merleau-Pontylle hyvin tärkeää ja itseasiassa jopa hänen filosofiansa ydin. Varhainen Heidegger ei niinkään kuvaa kehollista maailmassa-olemista, mutta se on hänelläkin taustalla. Tämän Rorty jättää huomioimatta.

Rortylla ei ole mitään todellista mielenkiintoa eksistentialismiin. Näen Sartren monin tavoin laiskana Merleau-Pontyina ja Heideggerina. Rorty ja minä hylkäämme Sartren ajattelun. Rorty hylkää Sarten näkemysten siitä, että olemme olemukseltamme vapaita ja sen vuoksi meidän täytyy luoda itseemme. Rorty sanoisi Sartresta, että Sartre on essentialisti, vaikka Sartrella olemus ei olekaan olemista. Se on eräänlaista negatiivista essentialismia, joka Rortyn mukaan on eräällä tavalla perustavaa Sartren filosofiasa. Minä hylkään Sartren näkökulman, koska otan sosiologian vakavasti ja tiedän, että emme ole vapaita. Olemme tuomittuja olemaan ei-vapaita. Lainatakseni erästä Philip Larkinin lausetta (se on kirjoitettu 50-luvun alkupuolella ja hyvin tunnettu): "They fuck you up, your mum and dad." Me emme ole vapaita, koska meidän vanhempamme ovat aina jo kahlinneet meidät. He ovat antaneet meille nimen ja sosiaalisen luokan. Synnymme kaikenlaisiin sosiaalisiin suhteisiin. Mielestäni Sartre tekee eräänlaisen fenomenolo-

gisen epookin sosiaaliselle esittäessään eksistentiaalisen vapauden etiikan. Toisissa marxilaisissa kirjoituksissaan hän näyttäisi myöntävän yhteisön, mutta eksistentiaalisissa kirjoituksissa vaikuttaisi siltä, että hän esittää meidän olevan puhtaita ja vapaita agentteja. Toivoisin, että se olisi totta, mutta se on hyvin kaukana todellisuudesta.

Elämä esteettis-eettisenä taideteoksena

Tuohimaa: Olette väittäneet, että elämästä voi tehdä esteettis-eettisen taiteen muodon, eräänlaisen yksilöllisen taideteoksen. Kertoisitko lisää tästä ideasta, se oli hyvin mielenkiintoinen.

Shusterman: Yksi keskeinen eettinen malli on ollut entisistä ajoista lähtien malli paremmasta elämästä. Tällä pyrkimyksellä on useita seurauksia. Yksi tämän elämän ulottuvuuksista pitäisi olla somaattinen ulottuvuus, koska olemme kehollisia. Elämämme ei voi olla vain esteettinen, vaan sen täytyy kehittyä, koska elämme ajassa. Toinen esteettisen elämän keskeisistä ongelmista on se, miten elämää voi muuttaa esteettisemmäksi. Esteettisen elämän pyrkimyksenä on ennenkaikkea itsensä kehittäminen. Sinun on muututtava tullaksesi paremmaksi. Sinun täytyy kuitenkin säilyttää jokin yhtenäisyys pysyväksi ehyenä. Eräs käytännön tasolla ratkaistava ongelma onkin se, miten pystyy samanaikaisesti muuttumaan ja säilyttämään tietyn yhtenäisyyden.

Rorty esittää hyvin vetoavan näkemyksen ironistista. Ironisti vaihtaa sanastoaan (*vocabulary*) niin nopeasti kuin hän pystyy. Ongelmana tässä on kuitenkin se, että jos muuttuu liian nopeasti ja ilman mitään jatkuvuutta, ei ole mitään rikasta itseä, vaan on vain pinnallinen skitsofreenikko, joka liikkuu useiden eri naamioiden ja fraasien läpi. Pienet lapset muistuttavat usein Rortyn näkemyksen mukaista ironistia. He ovat toisena hetkenä ikäänkuin dinosauruksia ja hetken ku-

luttua he ovat *powerrangereita*. Rorty itse pystyy elämään ironistina, mutta hän pystyy säilyttämään myös tietyn jatkuvuuden tapahtumien sisällä. Rortya kiinnostaa filosofiassa ja kirjallisuudessa juuri mahdollisuus ironistiseen subjektiin. Hän tuo korostetusti esiin, että paras tapa olla on vaihtaa sanavarastoa joka viikko. Näkemys ironistista on analoginen tarinalle turkkilaisesta pashasta, joka sanoo, että hän tarvitsee uuden vaimon joka viikko.

Rorty puhuu myös voimakkaasta runoilijasta ja tämä on sisäisyyden puoli. Toisin sanoen kaikki nämä uudet keksinnöt ja transformaatiot kootaan yhteen koherentiksi taideteokseksi. Kutsun räläistä subjektia esteettiseksi taideteokseksi, koska se kokoaa yhteen useita yksityiskohtia ja tapahtumia. Kaikki asettuvat kohdalleen kauniiksi ja rikkaaksi kuvioksi. Ongelmana, ei niinkään abstraktin filosofisena, vaan konkreettisena elämänfilosofisena ongelmana on se, miten voidaan yhdistää pyrkimys rikkaaseen moninaisuuteen ja pyrkimys sisäiseen ykseyteen. Tämä ongelma näkyy muun muassa Foucaultilla, Wittgensteinilla ja Deweylla. He olivat kaikki kiinnostuneita itsestä ja transformatiosta, itsensä muuntamisesta. Ajatus itsensä kehittämistä palautuu Emersoniin ja se tunnetaan myös emersonilaisena itsensä täydellistämisenä. Amerikkalainen filosofi Stanley Cavell puhuu myös tästä.

Itsensä kehittämisen ajatukseen liittyy usein tunne siitä, että ei ole täysin tyytyväinen siihen minkälainen on ja halu olla toisenlainen ihminen. Ihminen ei voi muuttua kuitenkaan täysin erilaiseksi ihmiseksi. Itsensä kehittämisen salaisuus on siinä, että säilyttää itsensä yhtenäisenä, vaikka pyrki tekemään itsestään paremman. Sama koskee myös itseanalyysejä. Wittgensteinilla on hyvin koskettava tunnustus muistikirjassaan. Hän sanoo jotain siihen suuntaan, että "voidakseen *taitea sydämensä eli itsensä, täytyy purkaa auki sydämen kuoret*". On yritettävä jatkuvasti pitää auki sydämen kuoria, koska ne pyrkivät

menemään kiinni. Mielestäni Wittgensteinin ajatuksessa on jotain hyvin väkivaltaista. Vastaavalla tavalla hyvin vahvassa itseanalyysissä on vaarana, että analysoit itseäsi niin palasiksi, että on vaikea tuoda niitä enää yhteen. Tämä on eräänlainen esteettinen ongelma, joka voi olla myös taiteilijalla ja jopa sellaisella taiteilijalla, joka kirjoittaa filosofiaa. Sama ongelma on usein esitelmän kirjoittamisessa, koska sitä haluaa ottaa esitelmäänsä useita näkökulmia, mutta niitä ei voi ottaa kaikkia, koska tällöin esitelmä hajoaa. Täytyy olla jokin raja. Tästä saa hiukan käsitystä siitä, mistä on kyse itsensä kehittämisessä ja koherenssissa.

Limnell: Voisimme vielä keskustella etiikasta. Olette sanoneet, että etiikka on eräänlaisesta olemisen ja maailmassa olemisen esteetiikkaa. Olisi mukava kuulla lisää siitä, mitä tähän ajatukseen liittyy?

Shusterman: Yksi pragmatismien perusmetodeista on yrittää rikkoa tietynlaisia dualismeja ja erotteluita, joista yksi on esteettisen ja eettisen välinen erottelu. Usein kuulee sanottavan, että en arvioi tätä niinkään eettisesti, vaan esteettisesti. Tämä esteettisen ja eettisen välinen erottelu voidaan tehdä. Tiettyssä kontekstissa voidaan asettaa vastakkain asioita niin, että ne ovat merkityksellisiä. Filosofissa tehdään usein käytännöllisistä ja tiettyssä kontekstissa ilmenevistä vastakkaisuuksista kaksi erilaista toisilleen vastakkaisista periaatetta. Minua kiinnostaa esteettisen ja eettisen välisen erottelun häivyttäminen. Mielestäni useimpia eettisiä väitteitä ei tänä päivänä ohjaa mikään traditionaalinen eettinen malli eikä tiukka velvollisuus kantilaisessa mielessä. Ei ole mitään kategorista imperatiivia tai tehtävien ja velvollisuuksien hierarkiaa, joka määritteli, mitä tehdä, ja mikä tekisi väitteestä eettisen. Voit tietenkin oikeuttaa väitteesi vetoamalla noihin asioihin. Mielestäni meidän eettiset väitteemme eivät ole johdettuja myöskään mis-

tään aristotelisestä näkemyksestä, jonka mukaan etiikka määrittellään ihmisen olemisen teloksesta käsin. Aristotelisen etiikan mukaan päätellään, että jokin on väärin tai oikein, koska ihmisen luonto on sellainen.

Etiikassa on kysymys siitä, miten me teemme eettisiä ratkaisuja ja miten me oikeutamme ne. Yksi minun väitteistäni onkin, että kun tarkastellaan tämän päivän eettistä päätöksentekoa ja oikeuttamista, voidaan havaita, että se muistuttaa hyvin pitkälti esteetikassa ja taiteessa käytettyä oikeuttamista ja päätöksentekoa. Toisin sanoen et voi esittää mitään todisteita siitä, että olet oikeassa. Voit korkeintaan esittää erilaisia oikeutuksia, jotka suosittelevat itse itseään. Et voi myöskään vaaria ystäviäsi olemaan samaa mieltä siitä, että tämä olisi ainoa oikea tapa toimia. Haluat vain korkeintaan heidän ymmärtävän ja hyväksyvän, että se on mahdollinen ratkaisu.

Sama koskee myös taiteellista luomista. Jos olet kirjoittanut tarinan tai runon, tai tehnyt tulkinnan elokuvasta, et odota, että kaikki toreaisivat, että tämä on ainoa oikea ratkaisu. Haluat, että he mieluummin hyväksyvät sen ja pitävät sitä yhtenä mahdollisena ratkaisuna. Väitänkin, että eettiset väitteet ovat esteettisen muotoisia väitteitä. Tässä mielessä eettisen arvostelun oikeuttamisen logiikka muistuttaa enemmänkin kantilaista reflektiivistä esteettistä arvostelmaa kuin kantilaista moraalista arvostelmaa tai mitään tiukoista periaatteista johdettua arvostelmaa. Tämä on mielestäni yksi tapa, miten tänä päivänä etiikka on estetisoitu. Tämä etiikan estetisointi on johdettu puhtaalta arvostelmien ja päätöksenteon logiikan tasolta ilman, että vielä puhuttaisiin mitään eettisen elämän ideasta.

Näkemyks esteettisestä elämästä on hyvin dominoiva ajatus elämismailmassa, ei niinkään akateemisen filosofian piirissä. Minä olen paljon kiinnostuneempi pohtimaan elämismailmaa koskevia kysymyksiä kuin ongelmia, joita akateemiset filosofit pohtivat.

Dewey on sanonut aikoinaan, että filosofian tulisi lakata käsittelemästä vain filosofien ongelmia ja palata takaisin käsittelemään ihmisen ongelmia, koska ne ovat ongelmia, joita filosofia on alunperin käsitellyt.

Limnell: Käyttitekö ilmaisua elämismaailma *Lebensweltin* merkityksessä?

Shusterman: Nyt kyllä, *Lebenswelt* on fenomenologinen käsite, joka esiintyy myöhemmällä Husserlilla ja myös Heideggerilla. Habermas käyttää myös sitä. Otan välineet ja kielen sieltä mistä löydän ne. En ole mikään puhdasoppisuuden kannattaja. Pragmatismissa on hyvää se, että se hyödyntää asioita eri traditioista. Se ei pyri olemaan puhdas traditio.

Kommunikaatio ja optimismi

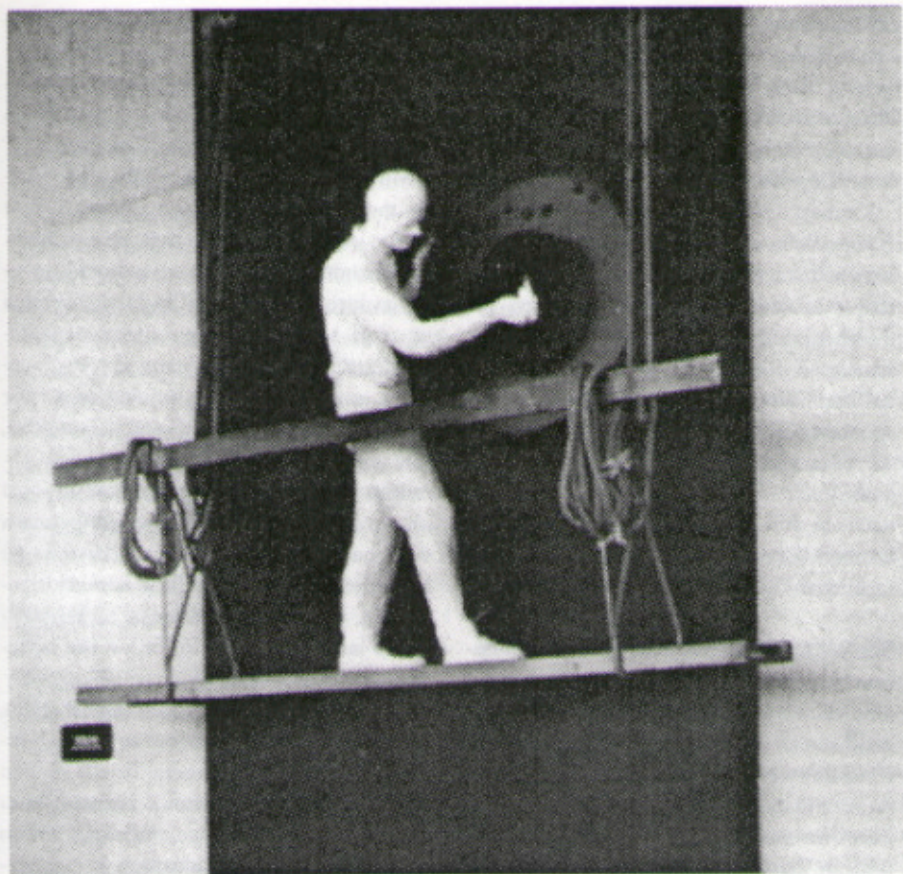
Limnell: Puhuitte etiikasta ja *Lebensweltistä*, joten meillä on jo kaikki ainekset seuraavaan kysymykseen: mikä on kommunikaation asema pragmaattisessa filosofiassa? Olet sanonut, että esteettinen kokemus voi muuttua tietoyhteiskunnassa, koska tieto kasvaa räjähdysmäisesti. Rorty ehdottaa kirjassaan *Mirror of Nature* siirtymistä hermeneutiikkaan. Minkälaisena näette kommunikaation Rortyn ja pragmaatikkojen yleensä sekä hermeneutikkojen välillä? Mitkä ovat kommunikaation mahdollisuudet?

Shusterman: Minusta näyttäisi siltä, että tässä on kaksi eri kysymystä. Yksi koskee sitä, mitä kommunikaatio voi yleensä tarkoittaa tällaisessa informaatioajassa, ei niinkään sitä, mitä Rorty tarkoittaa kommunikaatiolla. Toinen kysymys koskee Rortya ja hermeneutikkoja. Yksi Rortyn ongelmista on se, että hän puhuu keskustelun (*conversation*) mallista, mutta myöhemmin viimeisimmissä teoksissaan, hän puhuukin ymmärtämisen käsitteestä, jota kutsun *macho*-ymmärtämisen käsitteeksi. Ymmärtäminen muistuttaa koke-

musta. Se muodostuu toiminnasta (*action*), vastaanottamisesta (*reception*) eli tekemisestä (*doing*) ja syvällemenemisestä (*undergoing*). Rorty esittää teoriassaan ymmärtämisestä ja kommunikaatiosta, että tulkinta luo merkitykset. Toisin sanoen tulkinnassa kirjoitetaan uudelleen omin sanoin se, mitä on luettu. Tulkitsijasta ja kuuntelijasta tulee tosiasiasa luojia. Tämä on pragmatistinen tapa häivyttää eroa keksinnön (*invention*) ja uudelleen oivaltamisen (*rediscovery*) välillä, jotka ovat usein erotettuja.

Mielestäni Rortyn myöhempi teoria tekee kommunikaatiosta hiukan liian itsekeskeistä, koska ymmärtäminen ei ole visio absoluuttisesta olennaisesta merkityksestä, vaan se edellyttää aina jotain tulkintaa omalta puoleltasi. Pragmatismien mukaan lukijan intressit vaikuttavat siihen, että lukija tekee tekstistä sellaista kuin hän haluaisi sen tarkoittavan. Rortyn esittämä uusi tapa lukea tekstejä on sellainen, että luemme teksteistä sen, mitä haluamme lukea niistä. Tämä on mielestäni eräänlaista imperialistista hermeneutiikkaa, joka ei ole loppujen lopuksi kovin hyödyllistä, koska lukemisen arvot ovat toiseudessa eli siinä mitä sinä luet. Mielestäni on parempi, että teksteistä ei tehdä sellaisia kuin itse haluaisi niiden olevan, koska silloin voi oppia jotain uutta. Tämä argumentaatio on löydettävissä artikkelistani, joka on ilmestynyt myös suomeksi. Vertailen siinä analyttistä estetiikkaa ja dekonstruktioita.¹

Olen filosofi, en mikään ennaltanäkijä, enkä siis näe selvästi tulevaisuuteen, mutta voin esittää kuitenkin muutaman näkökannan informaatioyhteiskunnasta. Meidän ei tulisi pitää kiinni vain yhdestä kommunikaation muodosta. En ole mikään pessimisti tulevaisuuden suhteen. Perustava pragmatistinen metodologia on optimistinen. Se ei tarkoita, että kaikkea pidetään loistavana. Mutta perustava pragmatistinen näkemys on optimistinen, koska ilman optimismia ei voi tehdä mitään.

Limnell: Rorty väittää pääteoksessaan, että dialogi tapahtuu ajassa ja edellyttää toivoa. Tällä on ilmeisesti yhteyksiä kuvaamasi optimismin kanssa.

Shusterman: Tämä on eräs pragmatismien peruserä. Laitamme optimismin tiukan epistemologisen rationaalisuuden edelle. Tämä tulee hyvin esiin William Jamesin artikkelissa "Will to Believe". Joskus on tarpeellista uskoa vastoin todisteita. Jos jostakin tärkeästä asiasta pitäisi tehdä ratkaisu, eikä ole tarpeeksi todistusaineistoa, ei ole välttämättä syytä odottaa, että voisi toimia täysin järkevällä tavalla.

Limnell: Hyväksyttkö myös tämän kaltaisen asenteen tieteessä?

Shusterman: Kyllä, tosin se riippuu siitä, mistä tieteestä on kysymys. James ei tarkoittanut tätä teoreettisiin tieteisiin, vaan elämän kysymyksiin. Joihinkin tieteen kysymyksiin sitä voidaan kuitenkin soveltaa. Esimerkiksi sitä voidaan soveltaa sellaisiin kysymyksiin, aiotaanko jotakin tutkimusta tukea ja sijoittaa siihen, vaikka ei ole täyttä varmuutta sen tuloksista. Rorty edustaa viimeaikaisissa kirjoituksissaan (teoksen *Philosophy and the Mirror of the Nature* jälkeen) jotain sellaista, mitä kutsun "manipulatiivi-

seksi pragmatistiksi". Hän ei ole enää niin avoin, dialoginen kuuntelija, joka osaa myös vastaanottaa. Osa optimismista onkin sitä, että me säilytämme vanhat kommunikaation välineet. En niinkään vastusta uusia välineitä, itsellenikin on sähköposti.

Kannatan ehkä varsin hegeliläistä ideaa väittäessäni, että kehityksen keskellä emme saa unohtaa vanhoja kommunikaation muotoja. Minusta esimerkiksi olisi kauheata, jos internet ja *information highway* aikeuttaisivat sen, että ei olisi enää kirjoja eikä luokkahuoneita, ei dialogia eikä julkisia luentoja. Ihmiset eivät todella tapaisi toisiaan, koska heidän ei tarvitsisi. Jokaisella olisi oma näyttöpääte.

Limnell: Uskotteko, että näin voisi todella tapahtua?

Shusterman: En tiedä tuleeko näin tapahtumaan. Kyllä ihmisten täytyy tavata toisiaan aina välillä. Jo vain evolutionaarisista syistä meillä on tarve tavata toisiamme fyysikaalisesti. Puhelimessa puhuminen on ihan hyvä, mutta sitä haluaa siitä huolimatta tavata ihmisiä. En tiedä tuleeko niin koskaan tapahtumaan. En usko, että niin tapahtuu. Minusta on hyvin tärkeää, että emme lopeta lukemasta kirjoja, koska kirjat kommunikoivat eri tavalla kuin televisiokuvaruutu tai näyttöpääte. Mielestäni on tärkeää pitää valinnan mahdollisuuksien moninaisuutta avoimena, koska erilaiset kommunikaation muodot tyydyttävät useampia aisteja, mikä puolestaan tekee kokemuksesta vain rikkaamman. Voit lukea tai kuunnella tai vaikka kirjoittaa tietokoneella.

Vanhojen kommunikaatiomuotojen säilyttäminen luo myös jatkuvuuden menneisyyden ja nykyisyyden välille. Se pitää yllä tunnetta siitä, että kuuluu koherenttiin traditioon, mikä on mielestäni myös hyvin tärkeää. Tämän voi kokea muun muassa vanhaa musiikkia kuunnellessa. On hyvin tärkeää säilyttää vanhoja levyjä, joita voi kuunnella

sillon tällöin, vaikka musiikkimaku olisikin muuttunut iän myötä. Vanhat levyt tuottavat tietyä kokemuksen jatkuvuutta, joka on olennaista tervejärkisyydelle ja kokemuksen rikkaudelle. Ne kokoavat asioita yhteen.

Minusta olisi virhe, jos meillä olisi sellaisia mediavallankumouksia, joissa vanhat kommunikaation muodot hylättäisiin täysin. Lakkaisimme kuuntelemasta radiota ja lukemasta kirjoja, koska meillä olisi parempia muotoja. Menettäisimme tunteemme jatkuvuudesta. Kirjat olisivat vain cd-rom-muodossa, jonka laittaisimme tietokoneeseemme ja välittömästi saisimme tekstiä ja musiikkia, jota voimme kelata eteenpäin ja jakaa kuvaruutua. Minusta olisi todella surullista jos ei olisi myös vanhanaikaista kirjaa, jonka sivuja voisi haistaa, kuten kirjaa voi haistella tai koskettaa. Kirjaa voi selaila ja laittaa kirjanmerkin, tai sen päällä voi istua, tai sen päälle voi laittaa kahvikupin. Se on osa jatkuvuutta.

Yksi pragmatismien keskeinen ajatus onkin, että filosofian tehtävänä on muutoksen integroiminen jatkuvuuteen. Toisin sanoen monet filosofian ongelmat, sanoisin, että jopa useimmat, koskevat ongelmaa miten tulla toimeen uuden sosiaalisen ja tieteellisen todellisuuden ja vanhojen arvojen kanssa. Filosofian yksi tehtävä on harjoittaa vuoropuhelua ja sovittaa meidät uuteen maailmaan. Me emme voi vain unohtaa kaikkia vanhoja arvoja ja hyväksyä uutta tiedettä. Se on periaatteessa mahdotonta, koska me emme voi muuttua niin nopeasti. Me olemme varsin konservatiivisia olentoja, emme voi vaihtaa tapojamme, uskomus- ja halujärjestelmiämme niin nopeasti. Usein suuren tieteellisen ja sosiaalisen muutoksen rinnalla vaikuttaa huomattava konservatiivisuus. Instituutiot, kuten kirkko, yrittävät hylätä tai olla välittämättä uusista tieteellisistä ja sosiaalisista todellisuuksista. He eivät halua kuulla evoluutiosta, seksuaalisesta vallankumouksesta, homo- ja lesbosuhteista tai perheistä, joissa ei ole isää ja äitiä, vaan kaksi

naista, jotka haluavat kasvattaa lapsia.

Tässä uudessa tilanteessa, jossa on uusia tieteellisiä uskomuksia ja uusia sosiaalisia todellisuuksia, jossa on rinnakkain avioliitto- ja sellaisessa muodossa kuin ne ovat aikoinaan olleet sekä uusia seksuaalisia suhteita, tulee säilyttää joitakin tärkeitä arvoja, kuten lojaalisuus, työ, luottamus ja pysyvyys. Sen sijaan, että sanoisimme, että meillä on uudet arvot, jotka voimme integroida uusiin todellisuuksiin, olisi pikemminkin käännettävä vanhojen arvojen puoleen uudella tavalla. Mielestäni yksi filosofian tehtävä on integroida vanha uuden kanssa siten, että voimme parantaa arvojamme ja laajentaa niitä sellaisella tavalla, että ei muodostu radikaalia eroa menneisyyden ja nykyisyyden välillä.

Pragmatismi ja traditio

Vuorio: Tarkoittaako tämä sitä, että pragmatistit haluavat pitää kiinni Kantista ja koko metafysiikan vanhasta traditiosta?

Shusterman: Mielestäni voi aina oppia vanhasta filosofiasta.

Vuorio: Oppia vanhan tradition virheistä?

Shusterman: Niin, oppia vanhan tradition virheistä. Puhuin kuitenkin tässä konkreettisista ongelmista todellisessa yhteiskunnassa. Kyllä, pragmatismille on ominaista historiallinen näkökulma. Tämä on yksi syy, miksi luen Aristotelestä ja Platonia uudestaan. Ymmärrän heitä kuitenkin hyvin eri tavalla. Näen esimerkiksi, että Platon pyrki luomaan filosofian hegemoniaa taiteilijoita ja sofisteja vastaan. Tietenkin luen yhä uudelleen Platonin tekstejä ja näen mitä ongelmia hänellä on. Platon kirjoitti ja Sokrates opetti aikana, jolloin ateenalaisten keskuudessa uskonnollisuus oli väistymässä. Kukaan ei enää uskonut. Vanha uskonto oli eräänlainen valtion uskonto ja eräänlainen auktoriteetti.

Runoilijat nähtiin jollakin tapaa epäluotettavina. Ateenalaiset olivat hävinneet spartalaisille, joilla oli diktatuuri. Ateenassa oli varsinainen kaaos ja filosofia merkitsi siellä eräänlaista toivon mahdollisuutta, joka voisi ohjata ja hallita yhteiskuntaa järkevämällä tavalla.

Descartesia voidaan lukea samalla tavalla historian kontekstista käsin. Descartes ilmaantui skolastiikan loppupuolella, jolloin syntyi uusi tiede, joka kyseenalaisti kaikki vanhat uskomukset. Descartes loi filosofiansa sadan vuoden kammottavan uskonnollisen sodan jälkeen, jolloin ihmiset olivat tappaneet toisiaan uskonnollisten syiden takia. On hyvin ymmärrettävää, että hän halusi filosofian olevan hyvin tieteellistä, kirkasta ja selkeää (*clair et distinct*). Pragmatismi ei vastusta niinkään filosofian historian lukemista.

Vuorio: Vaan se näkee filosofian historian eräänlaisena taidemuotona?

Shusterman: Aivan oikein, koska sitä filosofia on. Kuten hyvin tiedätte, se, mitä ajattelette, määräytyy sen mukaan, mitä ovat teidän ongelmanne. Ja ongelmat puolestaan riippuvat siitä maailmasta, missä te elätte. Annan yhden esimerkin, joka on hyvin ilmeinen.

Yksi Yhdysvalloissa, Ranskassa ja Saksassa (ja olen varma että myös Suomessa) vaikuttava uusi filosofian ala nykyään on feminismi. Se ei ollut Platonin aikana filosofinen ongelma. Miksi feminismi on filosofian ongelma sitten nykyään? Se ei johdu siitä, että olisi löydetty joku uusi feministinen olemus, vaan siitä, että sosiaaliset suhteet miesten ja naisten välillä ovat muuttuneet. Naisilla on erilainen rooli nyky-yhteiskunnassa, mutta ei ole selvää, mikä heidän roolinsa on. Tästä seuraa se, että mitä nainen on, on tällä hetkellä myös filosofinen ongelma. Se on filosofian ongelma, koska se on sosiaalinen ongelma.

Limnell: Eikö se ole myös filosofian sisäinen ongelma? Eikö filosofia Amerikassa ole myös hyvin maskuliinista ja machoilevaa ja perustu argumentaatiolle, jossa joku on oikeassa ja toinen on väärässä?

Shusterman: Mielestäni se on ongelmana filosofiansa kaikkialla.

Limnell: Onko teidän mielestänne feminisminä vielä työtä tehtävänä?

Shusterman: Minusta feminismin tehtävä on suurempi kuin vain muodostaa filosofia. Ongelma ei ole niinkään, mikä on sen tehtävä, vaan sen ongelmat syntyvät sosiaalisista ongelmista, vaikka en tiedä onko sillä mitään konkreettista tehtävää. Se voi tehdä jotain positiivista. Se on ilmaisu maailmassa olevista ongelmista. Nämä maailmassa olevat sosiaaliset ongelmat pitää voida ilmaista filosofisesti ja muilla tavoilla. Toivottavasti feminisminä voi tehdä jotain.

Limnell: En tarkoittanut esittää kysymystäni niin kategorisesti. Miten feminisminä on vaikuttanut yliopiston sisällä?

Shusterman: Sillä on ollut hyvä instituutionaalinen merkitys. Jo ajatus siitä, että olisi joku toinen tapa tarkastella epistemologiaa on ollut hyvin tärkeä. Minusta on hyvä kuulla toisia ääniä. En tiedä onko mitään selkeää feminististä filosofiaa. Se on globaalia ja käsittelee useita eri asioita. Feministit ovat analysoineet hyvin mielenkiintoisella tavalla gender-kysymyksiä, kuten sukupuoli-identiteetin kysymystä, joka ei ollut filosofeista kovin kiinnostava, koska filosofia on ollut maskuliininen tiede.

Limnell: Edellä valaisitte hieman kysymystä pragmatismista suhteesta filosofian historiaan. Voisitteko vielä yrittää tähdentää sitä, miten pragmatistit lukevat muita filosofeja?

Shusterman: Toistan ehkä itseäni, mutta mielestäni on kaksi tapaa tarkastella filosofisia ongelmia. Yksi tapa on nähdä filosofian historian muodostuvan samoista keskeisistä filosofisista kysymyksistä Sokrateesta lähtien nykypäivään. Jokaisena aikakautena yritämme löytää niihin vastauksia, mutta epäonnistumme joka kerta. Toinen tapa on pragmaattinen lähtökohta. Pragmatismissa nähdään filosofian ongelmien nousevan maailmasta. Ongelmilla on kaksi peruslähdettä. Toinen on innovaatiot tiedon ja tieteen alueella ja toinen on sosiaaliset muutokset. Filosofiset kysymykset ovat intellektualisoituja ilmaisuja näistä ongelmista. Mikä ei tarkoita etteikö niillä olisi omaa suhteellista muotoa. Tämä tarkoittaa sitä, että filosofisia ongelmia voidaan ymmärtää usein paremmin, kun tarkastellaan todellista maailmassa olevaa ongelmaa. Se tarkoittaa myös sitä, että meidän tulisi tulla toimeen omien ongelmiemme kanssa eikä niinkään Descartesin ongelmien kanssa.

Vuorio: Rorty on esittänyt, että pragmatistit ovat kyllästyneet filosofian sulkeutumiseen itsensä sisälle, eli siihen, että filosofian kysymykset syntyvät filosofian sisältä.

Shusterman: Aivan, Rorty on oppinut tuon ajatuksen Deweyltä, kuten minäkin. Deweyn kirjat ovat genealogisia tietyllä tavalla. Se on yksi mielenkiintoisista yhtäläisyyksistä Deweyn ja pragmatismista sekä Foucaultin kirjoitusten välillä. Esimerkiksi voidaan ottaa jo aiemmin esille tullut dualismin perustuva esteettikan määritelmä. Sen sijaan, että vain todettaisiin, että esteettisen vastakohta on käytännöllinen ja taiteen vastakohta on todellisuus, ja että taiteilija on kapinallinen, joka on yhteiskunnan ulkopuolella ja kritisoi sitä, lähdetäänkin tarkastelemaan taidekäsityksen muotoutumista historian näkökulmasta. Antiikin Kreikassa taiteilijalla oli erilainen asema kuin renessanssin aikana. Voidaan tutkia sitä, mitkä voimat synnytti-

vär sen, että esteettinen erotettiin kognitiivisesta ja käytännöllisestä. Tällöin voidaan nähdä, kuinka koko ajatus "taidetta taiteen vuoksi" ja taiteen erottaminen sosiaalisesta elämästä kehittyi 1800-luvulla. Historiallinen näkökulma paljastaa, että esteettisen ja käytännöllisen välinen ero ei ole niinkään taiteen olemuksessa, vaan se on syntynyt historiallisen kehityksen myötä ja sen vuoksi sitä voidaan myös muuttaa.

Historian tunteminen on tärkeää, koska se osoittaa sen, että annettuina pitämämme välttämättömyydet ovatkin historian tuottamia. Historiallista kehitystä ei voi kuitenkaan vain toivoa pois tai kirjoittaa uudelleen. Minusta Rorty joskus yksinkertaistaa liikaa sanoessaan, että vain sanastoa muuttamalla voidaan muuttaa tilannetta. Se tarkoittaa sitä, että aivan samoin kuin nämä käsitteet ja ideat ovat historiallisesti rakentuneet, ne voidaan historiallisesti muuttaa. Niitä ei ehkä voida täysin muuttaa, mutta on silti jotain, mitä filosofia voi tehdä muutoksen eteen.

Akateeminen filosofia ja pragmatismi

Limnell: Entä akateemisen filosofian status tällä hetkellä erityisesti länsimaissa. Ehkä voimme keskustella hiukan pragmatismien suhteesta epistemologiaan ja ontologiaan sekä yleensä akateemiseen filosofiaan? Haluaisin lisäksi kysyä ajatuksestanne, jonka mukaan me konstruoimme itsemme taideteoksina: mitä se tarkoittaa akateemisessa maailmassa? Kuinka voimme liittää nämä esteettiset arvot akateemiseen filosofiaan? Onko se jotain mitä haluatte tehdä? Mitä mieltä oletatte ylipäänsä akateemisesta filosofiasta?

Shusterman: No, minä olen akateeminen filosofi, en ole mikään guru enkä kulje ympäriinsä puhumassa mantroista tai tekemässä transsendentaalista meditaatiota. Pidän esitelmän, en ohjaa mitään jooga-seminaaria. Olen siis periaatteessa akateeminen filosofi.

Pyrin esittämään koherentteja, loogisia ja järjettäviä argumentteja.

En halua tässä niinkään puhua pragmatismien suhteesta epistemologian ja ontologian kysymyksiin, koska ei ole mitään yhtä näkökulmaa. On olemassa pragmaattisia metafysiikkoja. Hilary Putnam on sisäinen realisti. Hän ja Rorty kiistelevät realismista ja Rortyn antirealismista. Sama koskee myös epistemologiaa. Dewey ei pitänyt epistemologian ideasta, koska epistemologia merkitsi hänelle kartesiolaista projektia, jonka tarkoituksena on oikeuttaa tieto varmoinhin perustoihin nähden. Dewey kannatti näkemystä, että sosiaalisilla tieteillä ja luonnontieteillä on oma kriittinen tutkimustapansa. Ne eivät tarvitse mitään erillistä filosofista oikeuttamista. Pragmaattinen epistemologia on olemassa, mutta mitään yksinkertaista vastausta ei ole annettavissa siitä, minkälainen se on. Jotkut pragmatistit tekevät epistemologiaa, toiset metafysiikkaa. Deweyllä oli metafysiikka, jota hän kutsui naturalistiseksi metafysiikaksi. Toisten mielestä naturalistinen metafysiikka on ristiriitainen käsite. Osa pragmatisteista on realisteja ja osa on empiristejä.

Tunnen, että minun tulee vastata kysymykseen siitä, kuinka esteettiset arvot voidaan liittää akateemiseen filosofiaan, koska se koskee minua ja sitä kuinka rehellinen voin olla. Se on kysymys siitä, miten koen elämäni akateemisena filosofina. Yksi tapa miten yritän toimia akateemisena filosofina on se, että teen useita asioita, mutta yritän pitää huolen siitä, että ne pysyvät yhdessä. Tässä on jälleen kerran kysymys ongelmasta, miten yhdistää elämän rikkaus ja koherenssi, mikä on yksi keskeisiä esteettisiä ongelmia.

Yksi filosofin tehtävä on olla opettaja. Se ei ole varsinaisesti sitä, mistä Yhdysvalloissa maksetaan. Siellä maksetaan varsinaisesti tutkimuksen tekemisestä, vaikka sinulla olisi-kin virka yliopistossa. Yritän olla opettaja, koska opetus on tärkeä elementti. Yritän olla

opettaja myös silloin kun matkustan. Yritän opettaa eri paikoissa. Minulla on "tuoli" Philadelphianssa *Templen* yliopistossa. Asun New Yorkissa ja opetan siellä myös *The New School for Social Researchin* yliopistossa. En opeta siellä niinkään filosofian laitoksella, vaan humanististen tieteiden laitoksella, joka on eräänlainen kulttuurin tutkimuksen laitos. Pidän siitä, koska siellä on hyvin erilaisia opiskelijoita. Opetan myös Ranskassa *College international de philosophien* yliopistossa. Opetan siellä, koska mielestäni on hyvin tärkeää, että ranskalaiset filosofit saavat kuulla amerikkalaisesta pragmatismista. Olen siis tavallaan amerikkalainen kulttuuri-imperialisti, yritän levittää pragmatismia Eurooppaan. En niinkään siksi, että CIA maksaisi minulle siitä, vaan siksi, että se on minusta hyväksi Euroopalle.

Minun mielestäni eurooppalainen filosofia on pitkälti ollut eurooppalaisen kulttuurin tuottamaa. Eurooppa on ollut pitkään hyvin hierarkkinen kulttuuri, ei niinkään demokraattinen, vaan pikemminkin hiukan autoritatiivinen ja jäykkä kulttuuri. Mielestäni pragmatismissa on joitakin tekijöitä, jotka löysäivät ja demokratisoivat asioita. Minusta se on hyväksi Euroopalle.

En opeta vain Ranskassa vaan myös Saksassa. Molemmissa paikoissa olen oppinut kielen, joten voin olla paljon tehokkaampi opettaja. Koska uskon dialogiin, haluan opettaa amerikkalaista filosofiaa sellaisella kielellä, että oppilaat myös voivat oppia. Tarkoituksenani ei ole vain levittää "*the voice of America*", vaan yritän ymmärtää kysymyksiä ja vastata niihin sekä käydä filosofista keskustelua heidän omalla kielellään. Olen myös *fullbright* professori Berliinissä.

Akateemisessa elämässäni yritän yhdistää omia ideoitani itsensä kehittämistä ja parantamisesta. Olisi paljon helpompaa olla vain Amerikassa ja kirjoittaa kirjoja ja opettaa omia oppilaitani omalla kielelläni. On suurempi haaste oppia uusia kieliä ja opettaa uusissa tilanteissa. Se opettaa minulle puoles-

taan sitä, kuinka vähän tiedän, ja on hyväksi filosofille olla itsekriittinen. Tämä on yksi tapa yhdistää akateeminen elämä, itsensä kehittämisen pyrkimys ja mielenkiintoinen elämä, jolla on jokin tarkoitus. Tämä on vain yksi esimerkki, voisin tehdä samantyyppisen analyysin suhteessa tutkimukseni historiaan eri kirjoissani.

Amerikkalainen kulttuuri ja pragmatismi

Limnell: Olette kertonut, että pragmatismi on puhtaasti amerikkalainen ilmiö. Onko amerikkalaisessa kulttuurissa joitakin erityisiä piirteitä, joista pragmatismi on kehittynyt?

Shusterman: Amerikassa on hyvää se, että siellä ei ole mitään puhdasta: se on maahanmuuttajien maa. Kulttuuri muodostuu italialaisten, englantilaisten, skandinaavien, ranskalaisten, afrikkalaisten, juutalaisten ja myös suomalaisten yhdistelmästä. Minusta on usein huvittavaa, kun minut otetaan vastaan puhtaana amerikkalaisuuden edustajana, koska teen amerikkalaista filosofiaa. Parasta amerikkalaisessa kulttuurissa on se, että se on sekoittunut. Pragmatismilla on eurooppalaiset juuret, mutta sillä on eräänlainen amerikkalainen aksentti. Ja minusta Amerikka on tulevaisuuteen katsova maa. Meillä ei ole juurikaan menneisyyttä, kun taas useimmat eurooppalaisista maista ajattelevat aina menneisyyttä.

Ehkä Suomi on hyvä paikka pragmatismille. Amerikka on eräänlainen optimistinen ja uusi maa naiivin positiivisessa ja negatiivisessa merkityksessä. Pragmatismissa on jotain tiettyä naiivia. Käytän termiä positiivisessa merkityksessä. Se on eräänlaista optimismia, mikä tulee nuoruudesta ja toivosta. Amerikka on kaukana demokraattisesta maasta, mutta se on paljon lähempänä sitä kuin useimmat Euroopan maat. Pragmatismi on demokraattinen filosofia.

Mielestäni Amerikka on myös materialis-

estetiikan teoksensa *Art as Experience* on melko vanhanaikainen. Se ilmestyi vuonna 1934. Hänen makunsa oli konservatiivinen jopa omana aikanaan. Deweyllä on hyviä intuitioita, mutta hän ei ole kovin hyvä yksityiskohtaisessa argumentoinnissa. Yritän kirjassani yhdistää Deweyn sisäiset näkemykset ja inspiraatiot analyttiseen argumentaation metodiin. Richard Rorty on myös käyttänyt hyvin mielenkiintoisella tavalla Deweyn näkemyksiä ja esittänyt niiden pohjalta terävämpiä ja tiiviimpiä argumentteja omissa kirjoissaan, vaikka hänellä onkin jotain kritisotavaa argumentaation käsitteestä. Mielestäni on nähtävissä ero sen välillä, miten Rorty kuvaa omaa työtään ja minkälainen hänen aikaisempi tuotantonsa todella on.

Pragmatismi ja idealistinen estetiikka

Limnell: Aloittitte mainitsemalla Kantin ja sanoitte, että haluatte ylittää kantilaiset ongelmat, joissa taiteella ja taiteen kokemisella ei ollut paikkaa jokapäiväisessä elämässä. Voidaanko samaa kritiikkiä soveltaa myös Schellingiin ja Hegeliin?

Shusterman: Mielestäni Hegel ja Jenan ryhmä ovat lähempänä omaa positiotani suhteessa Kantin tuottamaan ongelmaan. Kantin jälkeen tuli Schiller ja sitten Hegel ja muut. Schiller yritti pelastaa Kantin tulkitsemalla Kantin teoriaa enemmän käytännölliseen suuntaan. Schillerin teos *Briefe über die ästhetische Erziehung des Menschen* käsittelee sitä, miten taidetta voi käyttää käytännöllisemmällä tavalla, toisin sanoin miten taiteella voi opettaa. Hän kuitenkin jäi mielestäni liian lähelle Kantia. Schiller tekee hyvin selkeän erottelun korkean ja tavallisen taiteen välillä. Hän tekee eron elämän impulssin (*Stocktrieb*) ja muodollisen impulssin (*Formtrieb*) välillä, koska hän kaikesta huolimatta on idealistinen filosofi.

Jos Hegeliä ja muita romantikkoja materia-

maksi minun näkemystäni. He näkivät taiteen loistavana totuuden välineenä. Taide oli tapa ratkaista ongelmia eli se oli eräänlainen filosofian muoto ja sovitus. Romantikot yrittivät ratkaista ongelmia, joita Kant kehitti ja otteluillaan ja joita Kant myös itse pohti. Kantilainen järjestelmä synnytti suuren joukon erotteluja. Taiteen tehtävänä oli sovittaa nämä erottelut. Minun mielestäni saksalaisen idealismin ongelmana oli se, että se spritualisoi taiteen transsendentaaliseksi idealismiksi.

Pragmatismissa nähdään taiteen nousevan ihmisen luonnollisista ja biologisista rytmistä, hengityksen, ruoansulatuksen ja lihasten liikkumisen rytmistä. Elämme maailmassa, jossa on vuodenaikojen vaihtelun tuottama rytmi. Meidän kiinnostuksemme estetiikkaan nousee kehossamme koetusta harmoniasta ja jännitteistä. Suuri osa pragmaattista estetiikkaa pyrkii tuomaan keskustelun piiriin uudelleen somaattisen ja kehollisen esteettisen kokemuksen. Tällöin esteettistä kokemusta ei nähdä idealistisena kokemuksesta eli ainoastaan pään kokemuksesta. Seminaariin osallistuneet tanssijat olivat hyvin tärkeitä, koska he saivat minut oivaltamaan, että asioita ei opita ainoastaan pään avulla, vaan myös kehon liikkeiden avulla. Oivalsin, että suurin osa musiikin nauttimisestani ei tapahdu puhtaasti intellektuaalisesti, vaan nautin fyysisten liikkeiden kautta. Ymmärtäminen ei ole ainoastaan peili merkityksestä, joka olisi jo valmiina jossakin. Musiikin ymmärtäminen ei tapahdu vain yksinkertaisen intellektuaalisesti, vaan yksi tapa ymmärtää musiikkia tapahtuu tanssimalla.

Pragmatismien ja idealistisen estetiikan välinen suuri ero on siinä, että me pragmatistit (ainakin Dewey ja minä, ei niinkään Rorty) olemme kiinnostuneita kehosta. Kritisoin Rortya siitä, että hän ei ole kiinnostunut kehosta. Hän on eräänlainen lingvistinen essentialisti. Dewey ja minä väitämme, että suuri osa taiteesta koetusta nautinnosta syntyy samalla tavalla kuin urheilusta, rakaste-

tinen maa, ei kuitenkaan vain siinä negatiivisessa mielessä, että pidämme rahasta ja materiaalisesta omistamisesta. Tarkoitin, että olemme empiristejä. Meillä ei ole pitkää idealismin traditiota ja uskonnollisuutta, joka ilmenee luostarien muodossa. Meillä ei ole sellaista elämän kieltämisen historiaa kuin joillakin Euroopan valtioilla on kristinuskon vaikutuksesta. En väitä niinkään, että kristinuskoksi täydellistä elämän kieltämistä, vaan pikemminkin, että Euroopassa on tietty uskonnollisuuden taso ja hyvin voimakas kirkko. Voidaan vain ajatella sitä tosiasiaa, että katolinen kirkko ohjasi suurta osaa Euroopan filosofian menneisyydestä.

Pragmatismi ei ole puhtaasti amerikkalainen ilmiö. Euroopassa on ollut ainakin kaksi filosofiaa, jotka tekevät pragmaattista filosofiaa. Toinen heistä on englantilainen filosofi, jonka nimi on F.C. Schiller, aivan kuten saksalaisella romantiikan filosofilla. Luulisin, että hän opetti Oxfordissa ja hän kutsui filosofiaansa humanismiksi ja joskus pragmatismiksi. Hän myöntää, että pragmatismi on vaikuttanut häneen. Sitten on eräs italialainen filosofi, jonka nimi on Papini. Hän oli saanut paljon vaikutteita William Jamesilta.

Pragmatismilla on siis jonkinlainen suhde Eurooppaan ja eräänlainen eurooppalainen jatkumo. Siihen on jo kiinnostusta Ranskassa. Kaksi kirjaani on käännetty ranskaksi ja Rortylta on varmaankin käännetty kuusi tai seitsemän kirjaa. Goodmanin teoksia on myös käännetty ranskaksi, mutta Deweya ei ole käännetty niinkään paljon. Pragmatismi on historiansa puolesta amerikkalainen, mutta minun mielestäni sitä ei tarvitse rajoittaa amerikkalaiseksi suuntaukseksi.

Pragmatismi Euroopassa

Limnell: Miten pragmatismi voi Euroopassa?

Shusterman: Ranskassa ja Saksassa se voi hyvin. Habermas ja Apel, kaksi Saksan merkittävintä filosofiaa ovat käyttäneet sekä Peir-

cea että George Meadia. En ole vielä maininnutkaan häntä. Hän oli yksi Deweyn oppilaista ja opetti Deweyn kanssa Chicagon yliopistossa. Hän opiskeli ensin Saksassa ja kehittäi sitten sosiaalista teoriaa. Hän kuuluu tavallaan Deweyn sukupolveen, (vaikka hän oli nuorempi kuin Dewey) mutta hän kuoli ennen Deweya (Dewey elikin puolestaan yliyhdeksänkymmentä vuotiaaksi). Saksassa pragmatismia on tehty Habermasin ja Apelin johdolla. Traditionaalisesti pragmatismi on lyönyt läpi paremmin Saksassa kuin Ranskassa. Deweyn kirjoja, muun muassa *Art as Experience*, on käännetty saksaksi. Saksalaiset ovat vain olleet enemmän kiinnostuneita anglo-amerikkalaisesta filosofiasta. Olin juuri itse laajassa John Dewey -konferenssissa, joka järjestettiin Saksassa. Jos ajatellaan Ranskaa ja Saksaa, tärkeimpiä Euroopan filosofisia valtioita, pragmatismi voi varsin hyvin. Paljon paremmin kuin olisi voinut uskoa kaksikymmentä vuotta sitten.

Tuohimaa: Mitä aiotte tutkia seuraavaksi?

Shusterman: Aion saada valmiiksi kirjani *Philosophical Life*. Tulen tutkimaan enemmän kysymyksiä, jotka koskevat kehon filosofiaa, koska mielestäni filosofit eivät ole käsitelleet kehoa riittävästi. En tosin tiedä miten sitä voisi tutkia filosofian kautta sopivasti. Olen kiinnostunut yrittämään, vaikka en onnistuisikaan, saadakseni selville mitä voin tehdä. Puhun kehoon liittyvistä kysymyksistä jo hiukan kirjassani *Pragmatist Aesthetics* ja kirjan lopussa lupaan tavallaan, että aion perehtyä siihen tarkemmin. Aioin käsitellä kehoon liittyviä kysymyksiä vain yhdessä luvussa, mutta sitten minua alkoi kiinnostaa filosofisen elämän tutkiminen laajemminkin. Siitä tuli jotenkin vielä tärkeämpää.

En ole myöskään aina kovin innokas tekemään sitä, koska liikun jo nyt instituution rajalla. Olen saanut paljon kritiikkiä kirjoittaessani rap-musiikista. On sanottu, että trivialisoin filosofiaa ja yritän olla pop-filosofi.

Kommunikaatio on minulle tärkeää ja haluan säilyttää tasapainon vakavan akateemisen filosofian ja uusien asioiden välillä, jotka minusta ovat hyvin tärkeitä, ja joihin filosofit eivät useimmiten halua tarttua. Pelkään hypätä täysin näihin uusiin ja kartoittamattomiin asioihin, jotka ovat täysin akateemisen filosofian horisontin ulkopuolella. Ei vain siksi, että pelkäisin, että minusta sanotaan, että nyt "hän on seonnut täysin", vaan siksi, että tekemällä sitä riskeeraa mahdollisuuden olla vakuuttava.

Kirjoitin joitakin teknisiä ja argumentatiivisia lukuja filosofisesta hermeneutiikasta, mikä teki monille hyväksyttävämmäksi lukuani rap-musiikista. Jos se olisi vain kirja rap-musiikista, en olisi täällä. Saadakseni kollegani ja useimmat filosofian opiskelijatkin lukemaan mitään rap-musiikista täytyi minun esitellä uudet asiat traditionaalisemman filosofian kautta. Uskottavuus vähenee, jos hylkää täysin traditionaalisen filosofisen käsitteistön.

Pragmatismi pyrkii toimimaan välittäjänä uuden ja vanhan välillä. Täytyy käsitellä myös vanhaa, jos yrittää luoda siltaa eri kulttuurien välille. Esimerkiksi, kun minusta tehtiin artikkelia *Nouvelle Observateur*-lehteen, heillä oli kahden tunnin mittainen valokuvaus ja he kysyivät missä haluaisin minua kuvattavan. Vastasin, että *Palais Royalin* edessä. He ottivat kuitenkin kuvan minusta myös *Pont des Artes*-nimisellä sillalla, joka on Seinen ylitse kulkeva puinen silta. Lopulta he valitsivat artikkeliin kuvan minusta *Pont des Artesin* sillalla. Se ei ollut kovin hyvä kuva, mutta ymmärrän miksi he olivat valinneet sen, koska artikkelin teemana oli se, kuinka pyrin rakentamaan siltaa akateemisen filosofian ja populaarin kulttuurin välille. Silta-metafora sopii useisiin pragmatisteihin. Sillan rakentaminen edellyttää sitä, että pitää huolta molemmista puolista. Olen siis edelleenkin matkalla tähän kehon tutkimiseen. Olen jo kirjoittanut jotain, mutta en vielä mitään sellaista, mitä olisin julkaissut

englannin kielellä.

Limnell: Olette ilmeisesti matkustanut paljon ja pidätte ihmisten kanssa keskustelusta. Vastaako tämä teidän näkemystänne filosofiaa pragmaattisena filosofiana, joka on *Lebenswelt*-suuntautunutta?

Shusterman: En tiedä pidätkö matkustamisesta sen enempää kuin muutkaan ihmiset, mutta minusta se on tarpeellista, jotta viestini kulkisivat perille. Kirjat ovat ihan hyviä, mutta dialogi on mielestäni kuitenkin parempaa. William James on joskus sanonut, että jos haluaa todella ymmärtää jotain filosofiaa, pitäisi nähdä hänet henkilöinä. Näen matkustamisen osana työtä.

Minulle on tärkeää, että filosofiani on elettyä ja että elän filosofina. Se ei ole minulle niinkään erillinen työ aamuyhdeksästä kello viiteen iltapäivällä, tai kymmeneen, jos kirjoitan. Suuri osa työstäni on omien ajatusteni tuomista esille, viestin levittämistä ja toisten vakuuttamista. Samalla opin muilta ihmisiltä ja kriitikoilta. Yksi parhaista tavoista saada kysymyksiä aikaan on puhuminen uusille yleisöille. Minulla ei olisi sellaisia näkemyksiä kuin minulla on nyt, jos olisin tyytynyt puhumaan vain filosofian opiskelijoille. Me näemme asioita tietystä näkökulmasta ja erilaisista elämänkokemuksista lähtien näemme asioita hyvin eri tavalla. On hyvä matkustaa, jos oppii matkoistaan, mutta voit matkustaa paljon oppimatta mitään. Minusta ei ole mikään ehdoton vaatimus, että ollaksesi hyvä filosofi, sinun tulisi matkustaa paljon.

Luulen, että Sokrates esitti aikoinaan huomion, että jotkut matkustavat paljon päästäkseen eroon ongelmistaan. Tämä ajatus on edelleenkin voimassa. Jos olet surullinen tai sinulla on ongelmia, ja elämäsi on huonossa tilassa, sanotaan usein, että miksi et muuttaisi uuteen ympäristöön? Sokrates sanoi eräälle henkilölle, joka oli matkustanut paljon ja tehnyt kaikenlaista, mutta mikään

tuntunut auttavan, että näyttäisi siltä kuin tämä ottaisi aina mukaansa suurimman ongelman, joka oli hän itse. Jos kuljetat aina mukana samoja ongelmia, matkustaminen ei auta.

Hyvä elämä

Vuorio: Entä Sokrates, elikö hän hyvän elämän? Mitä mieltä olette hänen ratkaisustaan? Onko se teidän mielestänne eettinen ratkaisu?

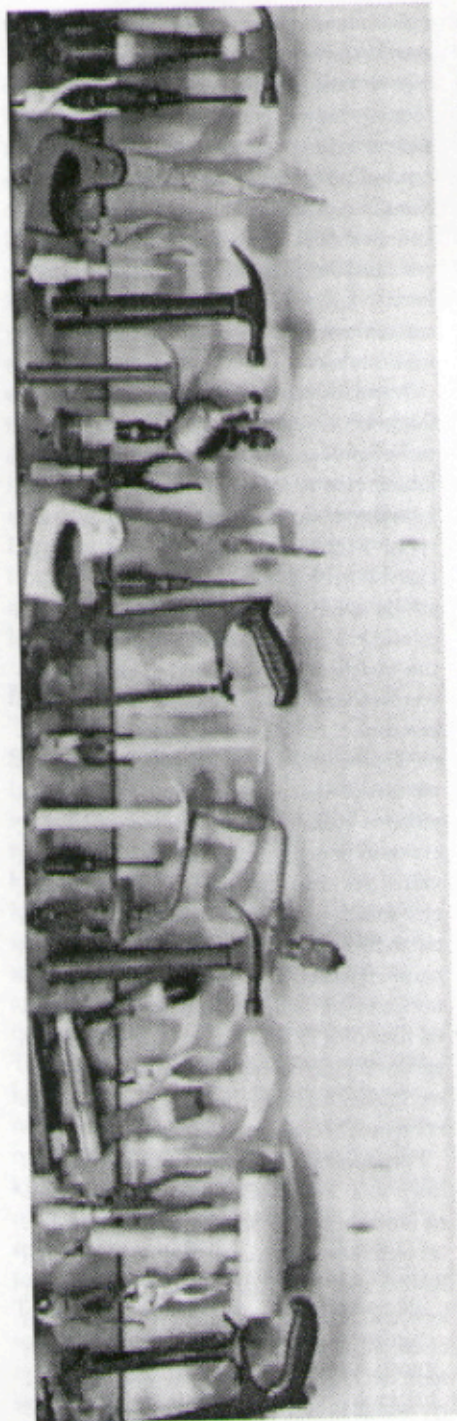
Shusterman: En tiedä minkälainen Sokrateen elämä oli, meillä on vain Platonin ja Xenofonin kuvaukset. En tiedä, on hyvin vaikea argumentoida Sokrateen menestystä. Retrospektiivisesti katsottuna se oli oikea valinta. Katsokaa vain mitä hän saavutti. Onneksi minun ei tarvitse tehdä sellaista valintaa. Tässä näkyy sama ongelma kuin kontrafaktuaalisissa väitteissä yleensäkin. Jos olisin Sokrates valitsisin niinkuin hän valitsi, mutta en olisi enää minä. Luulisin, että olemme nykyään vähemmän huolissamme kuolemasta kuin aikaisempina aikoina. Näkisin, että Sokrateelle oli hyvin tärkeää kuolla hyvin, koska kuolema oli hyvin tärkeä osa elämää. Meidän maailmassamme se ei ole enää samankaltainen ongelma. Se ei ole enää julkinen tapahtuma. Ihmiset ovat nykyään vähemmän kiinnostuneita sokraattisesta ratkaisusta.

Linnell: Vanhassa Japanissa kuolema oli kaunista, mutta meillä ihmiset jopa jäädyttävät itsensä, että eivät "kuolisi"...

Shusterman: Minusta olisi mielenkiintoisempaa, jos lääketiede ymmärtäisi, ettei ole niinkään tärkeää pitkittää elämää kuin tuottaa hyvää elämää. Elämä, jossa olet vain kiinnitetty laitteisiin tuhoaa itsekunnioitukseksi. Tarkoitukseni on sanoa, että päämääränä on pikemminkin saada hyvä elämä kuin vain se, että on elämä.

Suomentanut ja ääninauhalta purkanut Marika Tuohimaa.

¹ Artikkelin nimi on nimeltään "Dekonstruktio ja analyysi -vastakkaisuus ja lähestyminen". Se on ilmestynyt Arto Haapalan ja Markus Lammenrannan toimittamassa kirjassa *Kauneudesta kauteen*, Gaudeamus (1993).

BRONIE, "THE BEST OF COLORADO TOOLS", 1942.
TEOKSESSÄ BIVING SANDER, AMERICAN ART OF THE 1940S.

lusta tai vain raikkaan ilman hengittämisestä. Nämä kaikki kokemukset syntyvät siitä, että me olemme organismeja. Näenkin, että yksi syy taiteen säilymiseen on se, että se tuottaa meille nautintoa. Evoluutionaarisesta näkökulmasta katsottuna asiat, jotka ovat säilymisemme kannalta tärkeitä, tuottavat meille nautintoa. Tämä ei päde kuitenkaan aina. Pikeemminkin asiat, joista me tavallisesti nautimme, niinkuin esimerkiksi ruoka, seksi ja raikas ilma, ovat tärkeitä lajin säilymisen kannalta.

Ei ole aivan sattumaa, että ennenkuin olemme rationaalisia olemme viettien ja halujen ohjaamia. Yksi pragmatismien perusajatuksista onkin se, että järki ei ole jotain mitä Jumala olisi antanut ihmiselle alusta alkaen, vaan järki on jotain, minkä me kehitämme, ja jonka avulla me opimme selviytymään. Ennenkuin olemme järkeviä, me joudumme vaistojen ja halujen varassa tekemään päätöksiä, jotka ovat tärkeitä lajin, ei niinkään yksilön, elossa säilymiselle. Halumme ohjaa meitä enemmän kuin järkemme. Se on ymmärrettävää ehkä siksi, että jos olisimme laskelmoineet kaiken rationaalisesti järjen avulla, me emme olisi koskaan selvinneet. Siksi me emme ajattele niinkään, että meidän pitäisi syödä selviytyäksemme, vaan syömmme, koska haluamme syödä.

Sama koskee myös seksuaalista lisääntymistä. Se on äärimmäisen epäjärkevää, koska se sitoo moniin ongelmiin, joista lapset ovat kaikkein pienin. Sitä vain ajautuu tähän darwinilaiseen nautinnon haluun, mikä onneksemme on tehnyt mahdolliseksi sen, että selviydymme. Sanoisin, että on kuitenkin joitakin syitä miksi esteettinen kokemus on myös helpottanut selviytymistämme. Me emme ehkä enää niinkään tarvitse esteettistä kokemusta lajin säilymisen näkökulmasta, vaan sillä on jotain tekemistä elämän intensiteetin kokemisen kanssa. Esteettinen kokemus tekee elämästä elämisen arvoista. Se on hyvin intensiivinen ja nautintoa tuottava kokemus. Elämän elämisen arvoiseksi teke-

vät asiat ovat evolutiivisesti hyväksi meille. Tästä saa hiukan kuvaa pragmaattisen esteetiikan naturalistisuudesta.

Limnell: Esitätte hyvin mielenkiintoisen näkemyksen naturalistisesta ja kehollisesta esteettisen kokemuksen muodostumisesta, mutta mennään vielä takaisin saksalaiseen idealismiin. Luultavasti keho ja keholliset kokemukset eivät olleet saksalaisen idealismin aikaan kovin tärkeitä. Tarkoitin, että niitä pidettiin etukäteen annettuina ja filosofialle merkityksettäminä?

Shusterman: Mielestäni kyse ei ole niinkään siitä, että saksalaisen idealismin aikana ei olisi ollut voimakkaita kehollisia kokemuksia. Saksalaisen idealismin ongelma on pikemminkin siinä, (mikä on yleisemminkin filosofiaa koskeva ongelma) että se on saanut paljon vaikutteita ei-filosofisesta ja uskonnollisesta ajattelusta. Kesti kauan ennenkuin darwinismi tuli mukaan filosofiaan. Filosofian instituutio on aina ollut hyvin konservatiivinen ja yhteydessä teologiaan. Useimmissa yliopistoissa on aina ollut joitakin materialisteja, mutta Platonista asti idealismi on ollut kaikkein dominoivin suuntaus. Mielestäni saksalainen idealismi periytyy uskonnollisesta transsendentalismista ja osa filosofiaasta on eräänlaista transsendentalismia, jonka yllä leijuu aina uskonnollisuus. Idealismi on eräänlainen järkevä korvike uskonnolle. Monet ihmiset tulevat opiskelemaan filosofiaa eräänlaisesta uskonnollisesta impulssista. He eivät usko niinkään luterilaisuuteen tai kalvinismiin, mutta heillä on eräänlainen uskonnollinen tunne, jonka vuoksi he tulevat opiskelemaan filosofiaa.

Kant, Hegel ja muut romantikot huomasivat, että taide ilmaisee ja kuljettaa mukanaan henkistä ulottuvuutta (*Spiritual Trieb*). Ongelmana oli, että he eivät voineet kuvitella, että korkea henkinen taso voisi syntyä jostakin alemmasta. Tästä syystä näen darwinismin, en niinkään Darwinin teorian, vaan

koko idean, mitä Darwin edustaa, tärkeänä lähtökohtana pragmaattiselle filosofialle. Darwinin teoria väittää, että kaikkein ihmeellisin asia on ihmisyyys ja sen asteittainen kehittyminen liejasta. Darwin osoittaa, että jotain loistavaa voi syntyä pitkän ajan kuluessa sattuman ja parhaiden yksilöiden eloonjäämisen kautta.

Voimme verrata darwinilaista näkemystä kartesiolaiseen päättelyyn, joka on hallinnut filosofista traditiota. Descartes esittää teoksensa *Méditations* kolmannessa luvussa Jumalan olemassaolon todistuksen. Hän esittää päättelyn, jonka mukaan Jumala on olemassa, koska täytyy olla jokin vielä täydellisempi olento, joka loi minut, sillä jokin vähempi ei voi luoda täydellisempää. Ennen darwinilaista mallia oli filosofiassa hyvin vaikea edes ajatella niin, että jostakin vähemmästä voi syntyä jotain kehittyneempää. Niinpä voidaan ajatella, että ehkä taideteoksemme eivät niinkään synny jostakin transsendentaalisesta ja idealistisesta realiteetista, vaan ne syntyvät kehollisesta olemassaolosta. Miten yksinkertaisista kehollisista asioista voi syntyä upeita taideteoksia? Se on mahdollista ymmärtää, jos on toisenlainen käsitteellinen lähtökohta kuin saksalaisilla romantiikoilla. Minusta Darwin on hyvin tärkeä filosofialle, vaikka hän ei ollut filosofi.

Esteettisen kokemuksen arvottaminen

Tuohimaa: Kuinka esteettistä kokemusta voidaan arvottaa tästä pragmaattisesta näkökulmasta? Miten esteettisen kokemuksen voi kuvata, jos se on hyvin subjektiivinen kokemus?

Shusterman: Toinen osa kirjaani käsittelee juuri tätä kysymystä. Minua ei kiinnosta niinkään määritellä esteettisen kokemuksen käsitettä, koska on niin monia erilaisia esteettisen kokemuksen muotoja. Analyytisessä filosofiassa on pitkälti hylätty esteettisen kokemuksen käsite, koska se muodostuu eri

tyyppisistä kokemuksista. On havaittu, että on mahdotonta esittää mitään hyvää yleistä esteettisen kokemuksen määritelmää, koska eri tyyppiset kokemukset ovat keskenään niin suuressa ristiriidassa. Esteettinen kokemus, josta Dewey oli kiinnostunut, ja jota minä pidän edelleen hyvin tärkeänä, on tekemisissä harmonian, kehityksen, intensiteetin ja koherenssin kanssa. Esteettisen kokemuksen nähdään syntyvän tavallisesta kokemuksesta. Tällöin sen nähdään olevan enemmän elävä ja täydellinen itsessään kuin traditionaalisissa määritelmissä.

On joitakin esteettisiä elämyksiä, kuten shokki ja fragmentaatio, jotka eivät synnytä harmonian kokemusta. On myös olemassa esteettisen elämyksen muoto, jota ei ole juurikaan teoretisoitu. Se vaikuttaa subliminaalisella, ei täysin tietoisella, tavalla. Tämän esteettisen kokemuksen muodon voi kokea esimerkiksi tavarataloissa, kun taustalla soi disco-musiikki. Se on kokemus, joka vaikuttaa sinuun, vaikka et ole täysin tietoinen siitä. Se on esteettinen kokemus, mutta ei kuitenkaan taiteen mielessä, vaan vanhassa *aesthesis* mielessä, koska se muuttaa sinun havaintosi laatua. Se on esteettisen kokemuksen muoto, jota ei ole teoretisoitu kovinkaan paljon, mutta mielestäni myös sitä voi kutsua esteettiseksi.

Yritän kuvata kirjassani useita erilaisia esteettisiä elämyksiä, mutta niissä on kuitenkin aina tietty ulottuvuus, jota ei voi määritellä. Kritisoin Deweyä kirjassani siitä, että hän yrittää määritellä taidetta suhteessa esteettiseen kokemukseen. Pyrin osoittamaan, että Deweyn ratkaisu ei toimi. Olennaisempaa on pohtia, mitä varten esteettisen kokemuksen määritelmää ylipäättänsä tarvitaan. Näen tärkeämpänä esteettisen elämyksen kokemisen kuin sen määrittelyn. Taiteen tarkoitus ei ole siinä, että kirjoitetaan väitöskirja tai koortaan taidetta museoihin tai yksityisiin kokoelmiin. Taide ei ole niinkään objekti, vaan kokemus.

Jos palaamme vielä kysymykseen taiteen

arvottamisesta niin, minusta kysymys ei ole koskaan paremmasta tai huonommasta esteettisestä elämyksestä. En usko kuten Jeremy Bentham, että voisi olla esteettisen elämyksen laskin, jolla voisi mitata esteettisen elämyksen laatua. Olen kuitenkin varma, että jotkut empiiriset estetiikan tutkijat ovat yrittäneet mitata esteettistä elämystä. Sitä voi kuitenkin arvioida kahdella tavalla. Ensinnäkin esteettistä kokemusta voidaan arvioida sisäisenä kokemuksena. Tällöin voidaan pohtia, onko se voimakas ja intensiivinen vai heikko ja epäintensiivinen. Toinen tapa on tarkastella esteettistä kokemusta ulkoisesti. Joidenkin esteetikkojen mukaan toiset esteettiset kokemukset voivat olla välineellisesti parempia kuin toiset. Jotkut esteettiset kokemukset voivat auttaa saavuttamaan toisia esteettisiä kokemuksia, eivätkä ne estä toisten esteettisten elämysten kokemista. Joku esteettinen elämys voi olla itsessään hyvä, mutta se voi estää muita esteettisiä elämyksiä ja olla siten vahingollinen ja jopa vaarallinen. Esimerkiksi, voit ottaa hyvin suuren annoksen LSD:tä tai kokaiinia ja se voi antaa sinulle hyvin voimakkaan esteettisen elämyksen, mutta se voi myös tappaa. Sisäisesti tällainen esteettinen elämys voi olla suhteellisen hyvä, mutta välineellisesti se ei ole sitä. Täytyy punnita eri tekijöitä, kun valitaan esteettisen kokemuksen muotoa. Se ei tarkoita, että et saisi käyttää huumeita, jos haluat, vaan, että sinun täytyy ajatella esteettistä kokemusta ei ainoastaan sisäisestä näkökulmasta, vaan myös instrumentaalisesti.

Limnell: Täytyykö meillä aina olla jokin ulkopuolinen ärsyke tai objekti, jotta esteettinen kokemus voisi olla mahdollinen? Mistä esteettinen kokemus syntyy? Vai onko tämä tarpeeton metafyyssinen kysymys pragmatistille?

Shusterman: Ei ollenkaan, minusta jo määritelmän mukaan esteettinen kokemus edel-

lyttää aina objektia. Se on puhdasta intentionaalisuutta, toisin sanoen se on aina kokemus jostakin. Silti sillä ei välttämättä tarvitse olla objektia, jolla on ajallis-paikallinen sijainti, eli ulkopuolista objektia. Tämä ei tarkoita kuitenkaan sitä, että se olisi jossakin ei-fysikaalisessa todellisuudessa. Pragmatismien mukaan mieli ei ole ajallis-paikallisen realiteetin ulkopuolella ja esteettiset elämykset eivät ole ainoastaan mielessä. Esimerkiksi silmät liikkuvat katsottaessa kuvaa.

Esteettinen elämys edellyttää aina kehoa, vaikka elämys ei olisikaan sellainen, jota voisi tyypillisesti kutsua keholliseksi kokemukseksi. Esimerkiksi jo pelkästään siinä, että istut tuolilla ja katsot taulua, silmäsi ja lihaksesi liikkuvat. Unelmoidessasi hengityksesi saattaa muuttua. Mielestäni esteettistä elämystä ei voida arvioida ulkopuolelta, mutta se, onko jollakin esteettinen kokemus ja toisella ei, voidaan havaita. Tällaisia argumentteja tuon esiin ihmisille, jotka sanovat, että esteettinen kokemus on mahdoton, koska se on niin subjektiivinen.

Ei ole totta, että esteettinen kokemus olisi täysin subjektiivinen. Esteettisellä kokemukseella on subjektiivisia puolia, mutta se ei tarkoita, että niitä ei voisi välittää muille. Siinä, miten minä ymmärrän tai arvostan jotakin, voi olla pieni ero muiden kokemukseen nähden, mutta sen ei tarvitse merkitä, että se on täysin yksityinen kokemus. Tosiasiassa useimmat kokemuksemme eivät ole täysin jaettavissa, mutta me nautimme niistä enemmän, koska ne ovat yhteisiä. Tämän voi huomata, kun menee esimerkiksi rock-konserttiin. Rock-konsertin ja yksin kotona tapahtuvan MTV:n katselun välillä on suuri ero. Tietoisuus esteettisen kokemuksen jakamisesta ei muuta kokemusta.

Limnell: Eikö tämän kaltainen esteettisen kokemuksen jakaminen ole myös luonnollinen tarve?

Shusterman: Aivan, koska on luonnollista, että me olemme sosiaalisia. Taiteella on mielestäni ollut kulttuuria yhdistävä sosiaalinen tehtävä. Näkemys siitä, että esteettinen elämys olisi yksityinen, on jälleen yksi esimerkki siitä, miten filosofit tekevät käytännöllisen tason ongelmasta usein metafyyssisen teorian. Kyse on usein vain käytännön tasolla olevasta kommunikaation puutteesta tai väärin ymmärtämisestä. Filosofit tekevät tästä hyvin käytännöllisestä ja korjattavissa olevasta ongelmasta metafyyssisen teorian, jonka mukaan esteettinen kokemus on yksityinen, ja jota kukaan toinen ei voi ymmärtää.

Limnell: Hegelin ja Schellingin mukaan taide tavallaan kokoaa maailman yhteen. Se paljastaa eräänlaisen absoluutin. Absoluutti ilmenee taiteessa, josta se voidaan myös tulkita. Taide paljastaa siis sitä, mitä tiede ei pysty kuvaamaan. Tiede pyrkii paljastamaan kaikelle yhteistä perustaa, mutta ei koskaan täysin pysty siihen. Schellingin mukaan taide on myös todellinen filosofian lähtökohta. Mitä mieltä olette Hegelin ja Schellingin näkemyksistä? Ovatko nämä ongelmallisia väitteitä pragmaattisesta näkökulmasta katsottuna?

Shusterman: Pragmatistit ovat samaa mieltä tämän romanttisen taidekäsitteen kanssa siinä, että taide voi olla totuuden väline. Runoilija voi olla filosofi ja hyvä filosofi voi olla runoilija. Filosofin jopa pitäisi olla runoilija siinä mielessä, että hänen pitäisi ilmaista uusia ajatuksia, eikä ainoastaan heijastaa jo olemassa olevia totuuksia. Pragmatismi eroaa saksalaisesta romanttisesta idealismista siinä, että pragmatistia ei miellytä näkemys absoluutista ja ikuisuudesta. Pragmatistille riittää, että taide sanoo jotain. Hän ei tiedä, mitä absoluuttinen todella on. Absoluuttin idea syntyy eräänlaisesta käsitteellisestä vastakkainasettelusta, jonka mukaan meidän maailmamme nähdään eräällä tapaa epätodellisenä. Näkemykset absoluutista ja täyd-

lisestä ovat vastoin peruskäsitteistöämme.

Limnell: Myös silloin, kun koemme todellisen taideteoksen?

Shusterman: Lähes kaikki pragmatistien käsitteet on kontekstualisoitu. Voin sanoa, että tämä taideteos on täydellinen ilman, että hyppäisin väittämään sen heijastavan absoluuttia tai Schopenhauerin sanoin ideaalisia muotoja. Minulle ainoa täydellisyyden merkitys on tässä ei-absoluuttisessa, yksittäisessä ja satunnaisessa tilanteessa. Yksi ärsyttävä piirre pragmatismissa onkin se, että kun innostumme ja sanomme jostakin, että se on täydellinen, niin voimme kuvitella aina uuden kontekstin, jossa se ei ole täydellinen. Maailma muuttuu, emmekä tunne enää miellyttäväksi ajatusta absoluuttista.

Analyttisestä filosofiasta pragmatismiin

Vuorio: Olette aloittanut analyttisenä filosofina ja tehnyt väitöskirjanne analyttisestä filosofiasta, miksi siirrytte pragmatistiseen filosofiaan?

Shusterman: Voin antaa kaksi vastausta, jotka eivät eroa täysin toisistaan, vaan ne tukevat toisiaan. Toinen on enemmän omaelämäkerrallinen ja toinen on enemmänkin systemaattinen. Aloitan vaikka omaelämäkerrallisesta. Sain analyttisen filosofian koulutuksen Jerusalemissa ja Oxfordissa. Olin tyytymätön analyttisen filosofian rajoituksiin, koska se jätti joitakin asioita täysin tutkimuksen ulkopuolelle. Se ei ollut aina tylsää, se vain vältti käsittelemästä useita tärkeitä asioita. En halunnut myöskään syventyä mannermaiseen filosofiaan, koska mielestäni siitä on hyvin vaikea löytää argumentteja. Tunsin, että se on liiaksi sekoitus filosofiaa ja luovaa kirjoittamista. En tuntenut mukavaksi filosofian ja runouden yhdistelmää. Se tuntui liian suurelta hypyltä.

Sitten näin, että kaksi analyttistä filoso-

fia, joita kunnioitin, Richard Rorty ja Joseph Margolis, puhuivat pragmatismista. Aloin lukea heidän ja muiden pragmatistien kirjoituksia. Heidän filosofiaansa ei opetettu minulle Jerusalemissa, koska he eivät kuuluneet kaanoniin, kuten eivät myöskään täällä Suomessa. Aloin kiinnostua pragmatismista sitä enemmän mitä enemmän luin siitä. Näin yhä selvemmin miten he yhdistivät hyvin maanpäällisen ja empiiristä tiedettä kunnioittavan analyttisen lähestymistavan hyvin kiinnostaviin aiheisiin. Heidän filosofialleen oli tyyppillistä eräänlainen eksistentiaalinen sitoutuminen, joka on ominaista mannermaiselle filosofialle. Toisaalta heillä oli hyvä argumentointi, maanpinnallinen *common-sense* -ajattelu, englannin kieli, jossa on tiettyä selkeyttä ainakin minulle, sekä laaja esteettinen, sosiaalinen, poliittinen ja eksistentiaalinen kiinnostus, mikä on tyyppillistä mannermaiselle filosofialle. Tämä on filosofiani omaelämäkerrallinen tausta.

Miksi yhtäkkiä pragmatismi? Pragmatismi on aina kuulunut amerikkalaiseen filosofiaan, mutta ihmiset eivät vain tiedä sitä, koska tärkeimmät pragmaattiset filosofit ovat yrittäneet paeta vanhaan pragmatismiin liitettyä mielikuvaa ja ovat pyrkineet soluttautumaan pikemminkin analyttisen filosofian sisään. Yksi hyvä esimerkki tästä on Quine. Kaikki tuntevat Quinen analyttisenä filosofina. Quine on tunnettu analyttisen ja synteettisen välisen eron kritiikistä ja holismin puolesta esitetystä argumenteista, joilla hän on vastustanut atomististen väitteiden individualistista verifikaatiota. Sekä hänen holisminsa että analyttisen ja synteettisen välisen erottelun kritiikkinsä nousevat Deweyn pohjalta. Dewey teki nämä huomiot jo aikaisemmin. Deweyn mukaan analyttistä ja käsitteellistä merkitystä ei voida erottaa synteettisestä ja empiirisestä merkityksestä, koska merkitys kehittyy holistisesti suhteessa tutkimuksen prosessiin (*process of inquiry*). Hän vastusti Wienin piirin logisismia ja puolusti holismia myös tieteellisissä teorioissa.

Deweyn mukaan kaikki on epävarmaa, min-kään väitteen totuutta ei voida arvioida objektiivisesti. Sama koski myös yksilöllistä verifikaatiota (*individual verification*). Hänen mukaansa tiedettä ei perusteta muuttumattomien atomististen väitteiden pohjalta. Esimerkki atomistisesta propositiosta on väite "tässä on kirja". Deweyn mukaan me emme koskaan aloita absoluuttisista atomistisista propositioista, vaan aina on ennako-oletuksia. Esimerkiksi väite "tässä on kirja" edellyttää sellaisia ennako-oletuksia, että kirja on kiinteä objekti, ja ohjeita siitä, miten sana 'kirja' voidaan käyttää. Propositiot ja teoriat eivät tule arvioiduiksi yksittäisinä väitteinä, vaan ne edellyttävät aina kokonaisuutta. Nämä Deweyn näkemykset ovat olleet hyvin tärkeitä Quinelle ja ne ovat tehneet Quinesta kuuluisan filosofin. Quine ei niinkään puhu Deweystä, hän mainitsee Deweyn artikkeleissaan vain kerran tai pari.

Miksi Quine ja Nelson Goodman (joka on toinen analyyttinen filosofi, jolla on hyvin voimakas pragmaattinen juonne kirjoituksissaan) jatkoivat sanomalla, etteivät he ole niinkuin John Dewey? Koska Dewey ei tehnyt matemaattista logiikkaa. 50-luvulla ja ennen sitä Yhdysvalloissa vaikutti Bertrand Russell ja *Principia Mathematica*. Bertrand Russellin jälkeen vaikutti Wienin piiri ja sen jälkeen Wittgensteinin kehittämät formaalita matemaattisesta logiikasta. Tässä tilanteessa amerikkalaiset filosofit matkustivat Eurooppaan, jossa vaikuttivat matemaattiset loogikot, kuten Carnap. Quine oli yksi heistä. Heillä oli voimakas usko uuteen matemaattiseen logiikkaan. He näkivät sen tärkeänä välineenä, jonka avulla voidaan ratkaista monia keskeisiä filosofisia ongelmia ja tehdä filosofista tutkimusta. Tämä tiedetään varmaankin hyvin Suomessa, koska Veikko Rantala, von Wright ja Hintikka kuuluvat tähän perustraditioon.

Analyyttisen filosofian perusideana on, että formaalilla loogisella välineistöllä voidaan ratkaista tai selvittää ongelmia hyvin

dramaattisella tavalla. Se tuottaa hyvin dramaattisen kehityksen filosofisiin ongelmiin. Sama kehitys tapahtui myös Amerikassa. John Dewey vastusti tällaista formalismia, ei niinkään siitä syystä, että hän ei pitänyt logiikasta, vaan siksi, että hänen mielestään logiikka on vain abstraktio käytännölliseltä tasolta. Se ei voi ratkaista käytännön ongelmia, joita ei voida ratkaista käytännön tasolla. Ajatus sellaisen formalismin kehittämisestä, joka ratkaisisi ongelmat, on virheellinen, koska formalismi ainoastaan heijastaa sen ongelman, joka on jo valmiina. Dewey vastusti tätä eräänlaista logiikan fetisointia, joka oli tapahtumassa. Quine ja muut analyyttiset filosofit, kuten Goodman, eivät halunneet, että heidän työnsä olisi vain vanhan pragmatismien jatketta. Heidän työnsä erosi vanhasta pragmatismista siinä, että he käyttivät logiikkaa (ja joskus oikein hyvällä tavalla). Pragmatismi ei ilmaannu tyhjästä, se on aina ollut taustalla Quinella, Goodmanilla ja Sellarsilla, jonka johdolla muun muassa Rorty opiskeli. Pragmatismi on nyt palannut takaisin analyyttisen filosofian kautta. Yksi ero on kuitenkin siinä, että nämä analyyttiset pragmatistit keskittyvät enemmän propositioihin ja kieleen kuin Dewey ja James, joille myös kokemus oli tärkeä.

Rorty, pragmatismi ja institutio

Vuorio: Oliko Rorty ensimmäinen, joka sanoi "Say it loud, I am pragmatist and proud of it"?

Shusterman: Tämä on itse asiassa hyvin kiinnostava kysymys. Koko ajan Deweyn jälkeenkin oli pragmatisteja, mutta analyyttinen instituutio tukehdutti heidät. Voi kuvitella, että täällä Suomessa on yhä vielä joi-takin fenomenologeja...

Vuorio: Kyllä heitä on.

Shusterman: Mutta he ovat varmaankin ainoastaan yksityisopettajia tai he opettavat jossakin Lapissa?

Limnell: No joo...

Shusterman: Koska instituutio ei ole kiinnostunut antamaan heille ääntä. Pragmatismilla on aina ollut uskolliset seuraajansa, mutta he eivät ole vaikuttaneet keskuksissa ja tärkeissä instituutioissa. Heidän on täytynyt kunnioittaa amerikkalaista filosofista yhteisöä. Vallankumousten tapahtuessa suuri joukko älykkäitä ihmisiä kokoontuu yhteen luomaan uutta. Dewey oli monien mielestä vanha. Muistan vielä itsekin sen innostuksen, joka liittyi formaalin logiikan opiskeluun. Analyyttisen filosofian opiskelussa on tiettyä vetoivoamaa älykkäille ihmisille.

Mielestäni vanhat pragmatistit eivät täysin kadonneet, vaan aina oli ihmisiä, jotka sanoivat olevansa pragmatisteja. Heidän mielestään Dewey ei ollut vanhanaikainen, vaan itseasiassa hyvin tärkeä. He olivat filosofeja, jotka eivät olleet kovin kuuluisia, koska he eivät kirjoittaneet jännittävästä asioista. He harjoittivat pikemminkin Deweyn kirjoitusten historiallista eksegetiikkaa. He eivät tehneet mitään uutta ja jännittävää. Maailma kuitenkin kiinnittää huomiota ainoastaan silloin kun jokin muuttuu, ja filosofian täytyy muuttua. Jos kirjoittaisin vain kirjan John Deweyn filosofiasta (jos edes pystyisin), se voisi olla kiinnostava, mutta ei lähellekkään niin kiinnostava kuin oma filosofiani, joka olisi Deweyn inspiroima ja käsittelee rapmusiikkia, televisiota sekä elämäntapoja. Ideana on tehdä jotain mielenkiintoista.

Quine ja Goodman tekivät jotain mielenkiintoista, eivätkä maininneet pragmatismia kovin usein. Quine sanoo tuotantonsa lopussa, että hänellä on näkemys ontologisesta relativismista, jonka mukaan ontologia valitaan pragmaattisista syistä. Quine käyttää termiä 'pragmaattinen', mutta se ei ole koskaan kovin tärkeä hänelle. Rorty oli ensimmäinen tärkeä analyttinen filosofi, joka myönsi tekevänsä pragmaattista filosofiaa.

Rorty on saanut osakseen paljon huomiota ja ihmiset ovat kuunnelleet häntä, koska hän on analyttinen filosofi. Ihmiset ovat kuunnelleet häntä myös siitä syystä, että hän on ker-tonut hyvin kiinnostavia asioita Deweysta. Hän ei ole ainoastaan kirjoittanut Deweyn puolesta, vaan hän on käyttänyt Deweyn ajatuksia sanoakseen tärkeitä asioita. Hän on esimerkiksi käyttänyt Deweytä puhuakseen Derridasta ja Heideggerista.

Rorty on saanut kaiken huomion myös siitä syystä, että hän on paljon parempi filosofi kuin vanhat länsi- ja keski-Amerikan pragmatistit, eräänlaiset "farmari-pragmatistit". Heissä ei ole sinänsä mitään vikaa, he ovat hyviä ja rehellisiä ihmisiä, mutta he eivät ole kirjoittaneet mitään kovin jännittävää. Rorty on tehnyt siitä kiinnostavaa, koska hän on erittäin hyvä ja kiinnostava kirjoittaja. Tämä on myös hyvin tärkeää. Mielestäni filosofia on eräänlaista esteettistä pragmatismia, jonka avulla saadaan ihmiset vakuutettua. William James oli hyvin vaikuttava filosofi, koska hän oli niin hyvä kirjoittaja. Ja jopa Quine ja Goodman ovat hyviä tyyliittelijöitä, kuten myös Donald Davidson. Filosofia saa voimaa siitä, jos osaa kirjoittaa hyvin, ja Rorty on todella hyvä kirjoittaja.

Pragmatismi ja mannermainen filosofia

Limnell: Rorty on inspiroitunut myös Heideggerin filosofiasta, ja sitä kautta pragmatismilla on yhteydet fenomenologiaan ja eksistentialismiin. Voisitteko lyhyesti kertoa pragmatismien suhteesta fenomenologiaan ja analyttiseen filosofiaan?

Shusterman: Voisin sanoa, että Darwinin rinnalla Hegelillä oli merkittävä vaikutus Deweyhin. Hegel tavallaan muunsi kehitystä ja hänen ajattelussaan näkyy eräänlainen holismi. Tarkoiton tällä sitä, että asiat eivät ole erillään toisistaan vaan osia järjestelmäs-